

Követelmények formalizálása: Elágazó idejű temporális logikák

dr. Majzik István

BME Méréstechnika és Információs Rendszerek Tanszék

Ismétlés: Mit szeretnénk elérni?

Alacsony szintű modellek:

- KS, LTS, KTS
- Időzített automata

Állapot elérhetőségi követelmények:

- Temporális logikák:
lineáris / elágazó idejű

Rendszer modellje

Követelmény megadása

Automatikus
modellellenőrző

i

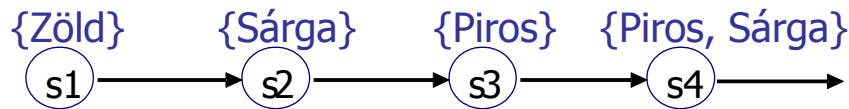
n

OK

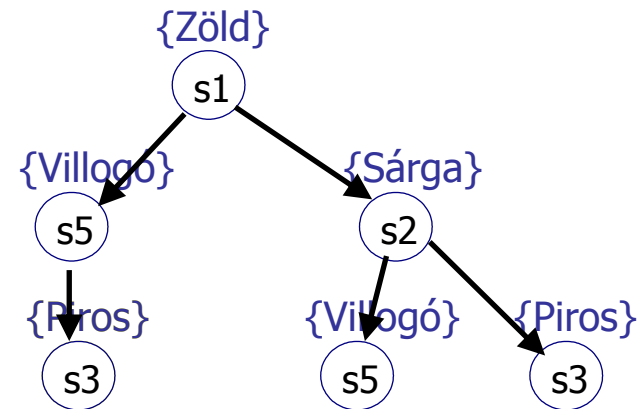
Ellenpélda

Ismétlés: Temporális logikák osztályozása

- Lineáris idejű:
 - A modell egy-egy végrehajtását (lefutását) tekintjük
 - Minden állapotnak egy rákövetkezője van
 - Logikai idő egy idővonal mentén (állapotsorozat)

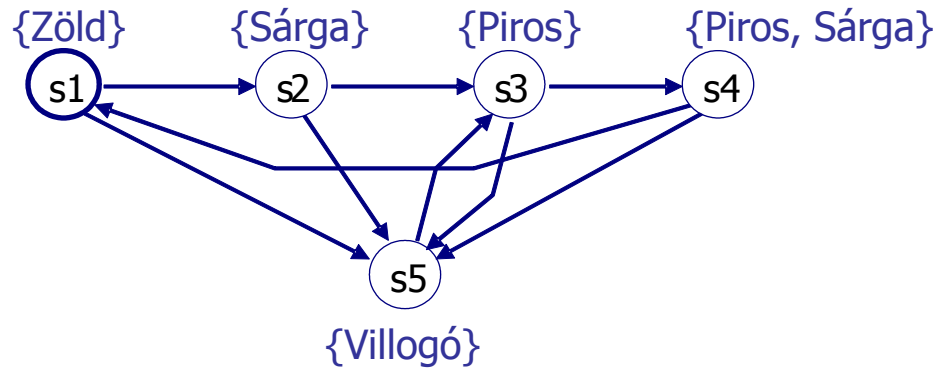

- Elágazó idejű:
 - A modell **minden** lehetséges végrehajtását tekintjük
 - Az állapotoknak több rákövetkezője lehet
 - Logikai idő elágazó idővonalak mentén jelenik meg (**számítási fa**)

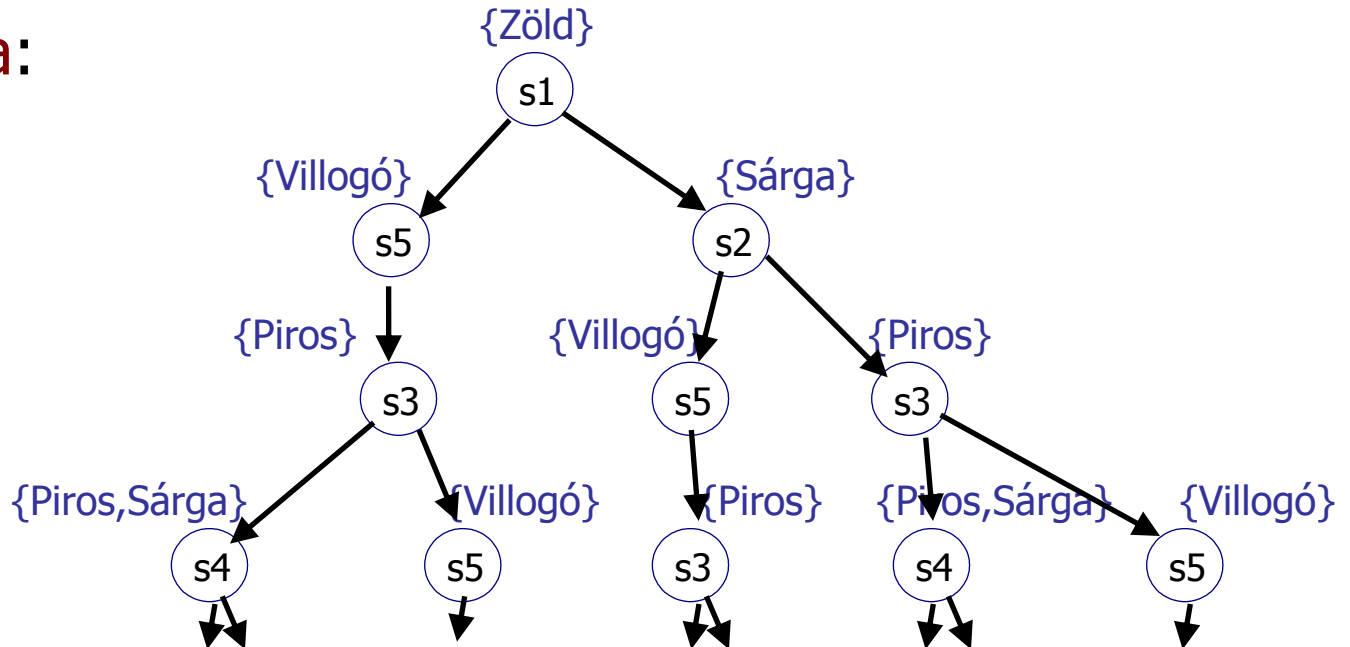

Számítási fa konstrukciója

Kripke-
struktúra:

Számítási fa:
Lehetséges
elágazások

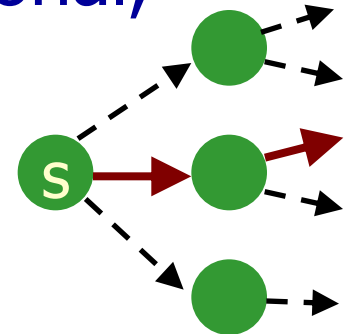

Elágazások vizsgálata

Egy-egy állapotban előírható,
hogy az útvonalakra vonatkozó p követelmény
hány onnan kiinduló útvonal mentén teljesüljön:

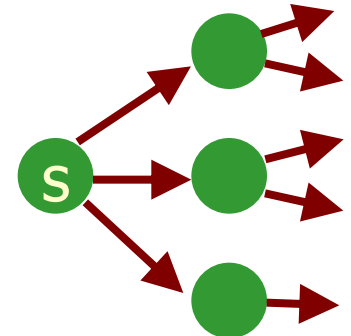
- $E p$ (Exists p): Létezzen legalább egy útvonal,
ahol a p követelmény teljesül

- Egy lehetséges továbblépés mentén vizsgál
- Egzisztenciális operátor

- $A p$ (forAll p): Minden útvonalra fennálljon,
hogy a p követelmény teljesül

- Minden lehetséges továbblépést
magába foglal
- Univerzális operátor

Elágazó idejű temporális logikák

- **CTL***: Computational Tree Logic *
 - Útvonal kvantorok (E, A), és
 - útvonalakon értelmezett temporális operátorok (X, F, G, U)
tetszőleges kombinációja
- **CTL**: Computational Tree Logic
 - Útvonalakon értelmezett temporális operátorokat mindig közvetlenül meg kell előznie útvonal kvantoroknak
 - Útvonalakon értelmezett operátorok nem kombinálhatók

CTL*: Computational Tree Logic *

CTL* operátorok (informális)

- Útvonalak kvantorai (állapotokon értelmezett):
 - A: „for All futures”, minden lehetséges útra az adott állapotból kiindulva
 - E: „Exists future”, „for some future”, legalább egy útra az adott állapotból kiindulva
- Útvonalakon értelmezett operátorok:
 - X p: „neXt”, a következő állapotban p igaz
 - F p: „Future”, valamikor az útvonal egy állapotán p igaz
 - G p: „Globally”, az útvonal minden állapotán p igaz
 - p U q: „p Until q”, az útvonal egy állapotán igaz lesz q, és addig minden állapotban igaz p

CTL* kifejezések

$A(p \Rightarrow F q)$

Minden
útvonalra
igaz, hogy ...

amennyiben
 p fennáll az
útvonal
elejétől, ...

akkor ezt
előbb-utóbb
olyan állapot
fogja követni
...

ahonnan
nézve
(a további
viselkedésre)
 q fennáll.

Példa CTL* kifejezések

- $E(p \wedge G q)$

Létezik olyan útvonal, hogy ezen p fennáll (az útvonal elejétől nézve) és az útvonal minden állapotából q is fennáll

- $A(\text{XXX } p \vee F q)$

Minden útvonalra teljesül, hogy

- ennek negyedik állapotán fennáll p ,
- vagy valamikor q fennáll az útvonalon

A CTL* formális szintaxisa és szemantikája

CTL* szintaxis

- **Állapot-kifejezések: Állapotokon kiértékelhető**
 - **S1:** Minden P atomi kijelentés egy állapot-kifejezés
 - **S2:** Ha p és q állapot-kifejezések, $\neg p$ és $p \wedge q$ is
 - **S3:** Ha p útvonal-kifejezés, akkor $E p$ és $A p$ állapot-kifejezések.
- **Útvonal-kifejezések: Útvonalakon kiértékelhető**
 - **P1:** Minden állapot-kifejezés útvonal-kifejezés
 - **P2:** Ha p és q útvonal-kifejezések, akkor $\neg p$ és $p \wedge q$ is
 - **P3:** Ha p és q útvonal-kifejezések, akkor $X p$ és $p U q$ is

Érvényes CTL* kifejezések:

A szabályok alapján generált állapot-kifejezések

CTL* szemantika: Jelölések

- $M = (S, R, L)$ Kripke-struktúra
- $\pi = (s_0, s_1, s_2, \dots)$ az M egy útvonala, ahol s_0 a kezdőállapot és $\forall i \geq 0: (s_i, s_{i+1}) \in R$
 - $\pi^i = (s_i, s_{i+1}, s_{i+2}, \dots)$ a π útvonal szuffixe i -től
- $M, \pi \models p$ jelöli (ahol p útvonal-kifejezés): az M modellben a π útvonalon igaz p
- $M, s \models p$ jelöli (ahol p állapot-kifejezés): az M modellben az s állapotban igaz p

CTL* szemantika: Állapot-kifejezések

- **S1:**

$M, s \models P$ a.cs.a. $P \in L(s)$

- **S2:**

$M, s \models \neg p$ a.cs.a. $M, s \models p$ nem igaz

$M, s \models p \wedge q$ a.cs.a. $M, s \models p$ és $M, s \models q$

- **S3:**

$M, s \models E p$ (ahol p útvonal-kifejezés)

a.cs.a. létezik $\pi = (s_0, s_1, s_2, \dots)$ útvonal M -ben

$s = s_0$ mellett, hogy $M, \pi \models p$.

$M, s \models A p$ (ahol p útvonal-kifejezés)

a.cs.a. minden $\pi = (s_0, s_1, s_2, \dots)$ útvonalra M -ben

ahol $s = s_0$ fennáll igaz, hogy $M, \pi \models p$.

CTL* szemantika: Útvonal-kifejezések

- **P1:**

$M, \pi \models p$ (p állapot-kifejezés) a.cs.a. $M, s_0 \models p$

- **P2:**

$M, \pi \models \neg p$ a.cs.a. $M, \pi \models p$ nem igaz

$M, \pi \models p \wedge q$ a.cs.a. $M, \pi \models p$ és $M, \pi \models q$

- **P3:**

$M, \pi \models X p$ a.cs.a. $M, \pi^1 \models p$

$M, \pi \models p U q$ a.cs.a

$\exists j \geq 0 : (M, \pi^j \models q \text{ valamint } \forall 0 \leq k < j : M, \pi^k \models p)$

Háttér: Az ellenőrzés komplexitása

- Worst-case időkomplexitás: Legalább $O(|S|^2 \times 2^{|p|})$
 - $|S|^2$ az átmenetek száma a modellben (Kripke-struktúrában) worst case esetben
 - $|p|$ az operátorok száma a temporális logikai kifejezésben
- Az exponenciális komplexitás riasztó
 - Bár a temporális logikai kifejezések tipikusan rövidek
- Célkitűzés: CTL* egyszerűsítése
 - Gyakorlati problémák esetén használható maradjon
 - Az ellenőrzés worst-case időkomplexitása csökkenjen

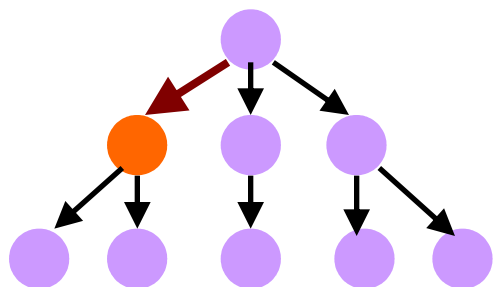
CTL: Computational Tree Logic

CTL operátorok (informális bevezető)

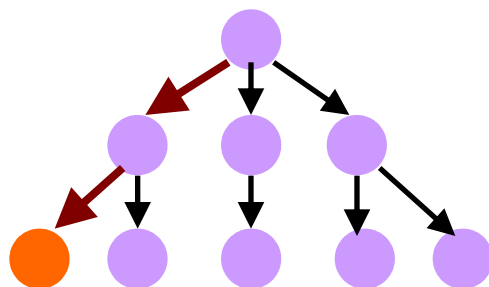
Állapotokon értelmezhető összetett operátorok:

- $EX p$: létezik útvonal, aminek következő állapotán p
- $EF p$: létezik útvonal, aminek jövőbeli állapotán p
- $EG p$: létezik útvonal, aminek minden állapotán p
- $E(p U q)$: létezik útvonal, amin p amíg q
- $AX p$: minden útvonal következő állapotán p
- $AF p$: minden útvonal egy-egy jövőbeli állapotán p
- $AG p$: minden útvonal minden állapotán p
- $A(p U q)$: minden útvonalon p amíg q

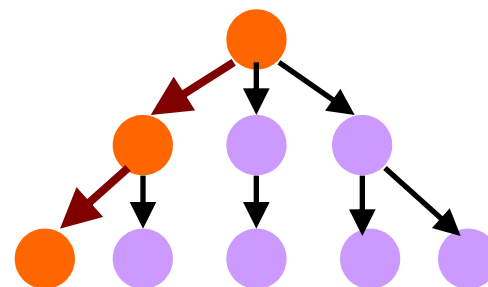
CTL operátorok (példák)

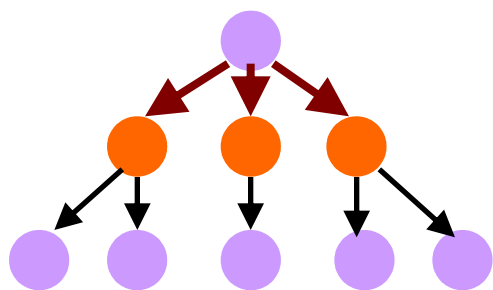
EX P

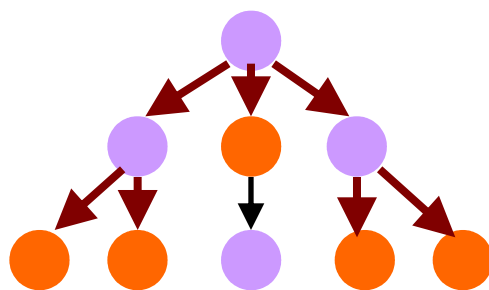
EF P

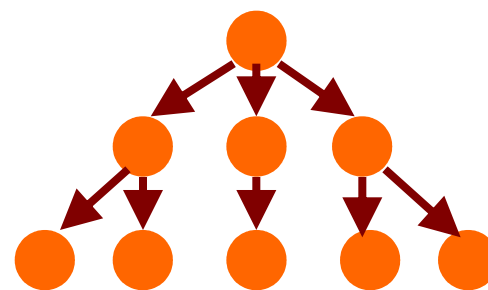
EG P

AX P

AF P

AG P

CTL kifejezések (példák)

- **AG EF p**

Bárhonnan indulva olyan állapotba vihető a rendszer, ahol **p** igaz

- Példa: AG EF Reset

- **AG AF p**

Bárhonnan indulva mindenképpen eljutunk olyan állapotba, ahol **p** igaz

- Példa: AG AF Terminated

- **AG (p \Rightarrow AF q)**

Bárhonnan indulva teljesül, hogy ha ott **p** igaz, akkor valamikor mindenképpen elérünk olyan állapotba, ahol **q** igaz.

- Példa: AG (Request \Rightarrow AF Reply)

CTL kifejezések (példák)

- $EF AG p$

Lehetséges, hogy a rendszer olyan állapotba kerül, hogy utána p minden állapotban igaz lesz

- $AF AG p$

Bármely úton haladva eljutunk olyan állapotba, hogy utána p mindig igaz lesz

- Példa: $AF AG \text{Normal}$

- $AG (p \Rightarrow A (p U q))$

Bármelyik elérhető állapotban ha p igaz, akkor minden úton p fennáll q eléréséig

- „ p fennáll q eléréséig” pontosabban: elérünk egy olyan állapotba, ahol q igaz, és addig minden állapotban p igaz

Követelmények formalizálása: Egy példa

- Két processzből álló rendszer: P1 és P2
- Processz állapotok a követelmények szempontjából:
 - Kritikus szakaszban van: C1, C2
 - Nem-kritikus szakaszban van: N1, N2
 - Kritikus szakaszba belépésre kész: W1, W2
- Atomi kijelentések:
 $AP = \{C1, C2, N1, N2, W1, W2\}$

Követelmények formalizálása: Egy példa (folytatás)

- Egyszerre csak egy processz lehet a kritikus szakaszban:

$$AG (\neg(C1 \wedge C2))$$

- Ha egy processz be akar lépni a kritikus szakaszba, akkor előbb-utóbb mindig beléphet:

$$AG (W1 \Rightarrow AF(C1))$$

$$AG (W2 \Rightarrow AF(C2))$$

- A processzek mindig felváltva kerülnek a kritikus szakaszba; egyikük kilép majd a másik lép be:

$$AG(C1 \Rightarrow A(C1 \cup (\neg C1 \wedge A((\neg C1) \cup C2))))$$

$$AG(C2 \Rightarrow A(C2 \cup (\neg C2 \wedge A((\neg C2) \cup C1))))$$

Követelmények formalizálása: Egy példa (folytatás)

- Egyszerre csak egy processz lehet a kritikus szakaszban:

$AG(\neg(C1 \wedge C2))$

- Ha egy processz lép be a kritikus szakaszba, akkor előbb-utóbb kilép, belé

P1 nincs a kritikus szakaszban

P2 lép a kritikus szakaszba

P1 van a kritikus szakaszban

- A processzek mindig felváltva kerülnek a kritikus szakaszba; egyikük kilép majd a másik lép be:

$AG(C1 \Rightarrow A(C1 \cup (\neg C1 \wedge A((\neg C1) \cup C2))))$

$AG(C2 \Rightarrow A(C2 \cup (\neg C2 \wedge A((\neg C2) \cup C1))))$

A CTL formális szintaxisa és szemantikája

CTL formális szintaxis (összefoglalva)

Állapot-kifejezések (CTL*-hoz képest változatlan):

- **S1**: Minden **P** atomi kijelentés egy állapot-kifejezés
- **S2**: Ha **p** és **q** állapot-kifejezések, $\neg p$ és $p \wedge q$ is
- **S3**: Ha **p** útvonal-kifejezés, akkor **E p** és **A p** állapot-kifejezések.

Útvonal-kifejezések (csak egy szabály):

- **P0**: Ha **p** és **q** állapot-kifejezések, akkor **X p** és **p U q** útvonal-kifejezések.

- Útvonal-kifejezések nem kombinálhatók
- Útvonal-kifejezéseket csak az **S3** szabály használja
- **X p** és **p U q** útvonal-kifejezések elé csak valamelyik útvonal kvantor kerülhet („összenőnek”)

CTL és CTL* kifejezések

- „Kimaradt” CTL operátorok
 - EF p jelentése $E(\text{true} \cup p)$
 - AF p jelentése $A(\text{true} \cup p)$
 - EG p jelentése $\neg AF(\neg p)$
 - AG p jelentése $\neg EF(\neg p)$
- CTL* de nem CTL
 - $E(X \text{ Piros} \vee F \text{ Sárga})$
Boole operátor van útvonal-kifejezések között
 - $A(X G (\text{Piros} \wedge \text{Sárga})),$
 $E(\text{XXX Piros})$
Egymásba ágyazott útvonal-kifejezések vannak

CTL formális szemantika

- **Állapot-kifejezések:**
 - **S1, S2, S3** szabályok (lásd CTL*) változatlanok
- **Útvonal-kifejezések:**
 - **P1, P2, P3** helyébe egy új **P0** szabály lép:

P0:

- $M, \pi \models X p$ ahol p állapot-kifejezés
a.cs.a. $M, s_1 \models p$
- $M, \pi \models p U q$ ahol p, q állapot-kifejezés a.cs.a.
 $\exists j \geq 0 : (M, s_j \models q \text{ valamint } \forall 0 \leq k < j : M, s_k \models p)$

Itt állapot-kifejezések vannak a szintaxis szabály szerint!

Háttér: Az ellenőrzés komplexitása

- CTL* worst-case időkomplexitás: $O(|S|^2 \times 2^{|p|})$
- CTL worst case időkomplexitás: $O(|S|^2 \times |p|)$
 - $|S|^2$ az átmenetek száma a modellben (Kripke-struktúra) worst case esetben
 - $|p|$ az operátorok száma a temporális logikai kifejezésben
- CTL*-nál kedvezőbb a CTL esetén:
 - Itt nincs $2^{|p|}$ tag
 - Sok gyakorlati követelmény esetén jól használható
 - Biztonsági követelmények: AG
 - Élőségi követelmények: EF, AF
 - De vannak kifejezőképességbeli korlátok

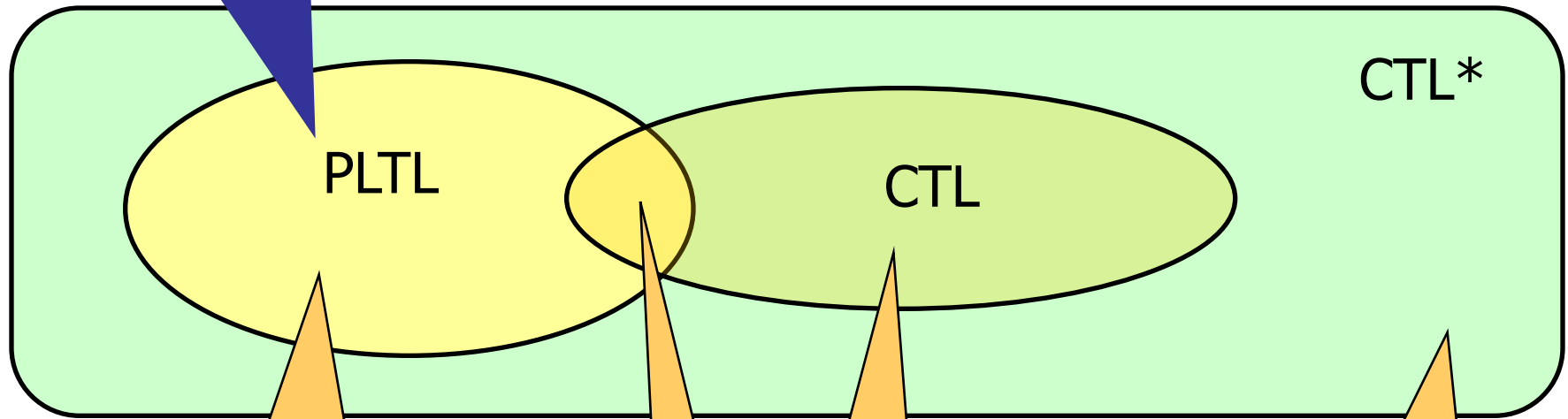
Temporális logikák kifejezőképessége

Kifejezőképesség

- Egy temporális logika kifejezőképessége nagyobb egy másikénál, ha
 - Minden olyan tulajdonságot formalizálni tud, amit a másik, valamint
 - képes olyan tulajdonságot is formalizálni, amit a másik nem
- Eddigi tapasztalatok:
 - Lineáris idejű logika nem tudja figyelembe venni a lehetséges elágazásokat (implicit „minden útra” jellegű vizsgálat lehetséges)
 - CTL kötöttebb, mint a CTL*, ezért kevesebb tulajdonság megfogalmazására képes
 - CTL* magába foglalja a lehetséges PLTL kifejezéseket

LTL, CTL, CTL* kifejezőképessége

Implicit A operátorral

$A(F(p \wedge X q))$
(implicit A operátor)

$A(p U q)$
(implicit A operátor)

$AG(EF p)$

$A(F(p \wedge X q)) \vee AG(EF p),$
 $E(XXX p)$

Kifejezőképesség - formálisan

- TL2 kifejezőképessége nagyobb vagy egyenlő (nem kisebb) mint TL1 kifejezőképessége, ha minden M modellre és annak minden s állapotára:

$$\forall p \in TL1:$$

$$\exists q \in TL2: (M, s \models p \iff M, s \models q)$$

- Ha ez kölcsönösen fennáll, akkor TL2 és TL1 azonos kifejezőképességűek.

Kitekintés

Sztochasztikus logikák:

- Megbízhatósági illetve időbeli követelményekhez
 - Pl.: Ha Hiba az aktuális állapot, akkor ez kevesebb, mint 30% valószínűséggel áll fenn 2 időegység múlva is
- CTL kiterjesztése: Continuous Stochastic Logic
 - Folytonos idejű Markov-láncokon értelmezett (nem Kripke-struktúra)
 - Valószínűségi kritériumok állapotok eléréséhez (állandósult állapot), útvonalak bejárásához
 - Idő kritériumok (időintervallumok) X és U operátorokhoz

Valós idejű logikák:

- Valós idejű rendszerek követelményeinek megadásához
 - Időintervallumok kezelése
 - Határidők kezelése